

3. Tzv. pararomštiny

16/11/06

1. Příklady

Velká Británie (+ USA, Austrálie, JAR)

- anglická pararomština (tzv. angloromština < Hancock *Angloromani*), *romani jib*, *pogadi jib* < **phagerdi čhib*; doložena od 17. století; v 19. století paralelně k „fektivní“ romštině (Smart & Crofton 1875: „new dialect“)

(1) ANGLICKÁ PARAROMŠTINA

PR *Mandi'II del tooti stor kova-s. So **does** tooti kom?*

G *I'll give you four thing-s. What do[es] you want?*

„Dám ti čtyři věci. Co chceš?“

(*mande* „já LOC“, *del* „dát 3SG“, *tute* „ty LOC“, *štar* „čtyři“, *kova* „to; věc“, *so* „co“, *kam-* „chtít“)

(2) ANGLICKÁ PARAROMŠTINA (Leland 1874: 56–57, Bakker)

PR *Avali. **When** Rommany chal-s or juvo-s are mullo-s, **their** pal-s **don't** kaum to shoon **their** nav-s pali – it kair-s'em too bongo – so **they're** puraben-d to waver nav-s.*

G *Yes. When Gypsy men or women are dead, their friend-s don't want to hear their name-s again – it make-s'em too sad – so they're change-d to other name-s.*

„Ano. Když jsou Romové nebo Romky mrtvé, jejich přátelé už nechtějí slyšet jejich jména – příliš je to rozesmutní –, takže jsou změněna na jiná jména.“

(*ava* „ano“, *romaničhel* „Rom“, *džuvli* „žena“, *mulo* „mrtvý“, *phral* „bratr“, *kam-* „chtít“, *šun-* „slyšet“, *nav* „jméno“, *pale* „zase“, *ker-* „dělat“, *bango* „křivý“, *paruv-* „měnit“, *vaver* „jiný“)

Skandinávie

- a) norská a švédská pararomština (tzv. skandoromština < Hancock *Scandoromani*) [Etzler 1944, Iversen 1944]
- b) dánská pararomština, *romnisch* (německá gramatika, sintský lexikon) [Miskow & Broendal 1923]

(3) ŠVÉDSKÁ PARAROMŠTINA

PR *Gavo-**n** gara-**de** s-iro i bansa-n, lo asj-**ar** trassj **om** kass-**et**.*

G *Husbond-en göm-de s-ig i ladugård-en, han är rädd om hö-et.*

„Sedlák se schoval ve stáji, bojí se o (své) seno.“

(*gav* „vesnice“, ¹ *garav-* „schovat“, *lo* „on“, *ačh-* „zůstat“, *traš* „strach“, *khas* „seno“, *siro* „svůj“ ← šv. *s-ig* + rom. *-ir-*)

(4) DÁNSKÁ PARAROMŠTINA

PR ***Ich** jall de gall-**en**.*

G *Ich gehe zu essen.*

¹ Podle Bakkera (1998: 72) z *gadžo* „Nerom“.

„Jdu jíst.“

(*džal* „jít 3SG“, *te, xal* „jíst 3SG“)

Španělsko, vč. Katalánska a Baskicka (+ Portugalsko, Brazílie)

- a) španělská pararomština, *caló*; doložena od 17. století
- b) katalánská pararomština, *caló*
- c) portugalská pararomština, *calón*
- d) baskická pararomština, *errumanxela*

(4) ŠPANĚLSKÁ PARAROMŠTINA (McLane 1987: 81)

PR *Tapiy-amos y jam-amos tapas de balichón y bobí-s.*

G *Beb-emos y com-emos tapas de carne y haba-s.*

„Pijeme a jíme tapas s masem a fazolemi.“

(*te, pij-* „pít“, *xa-* „jíst“, *balicho* „prase“, *bobi* „fazole“ < slov.)

(5) BASKICKÁ PARAROMŠTINA (Jon Mirande,² Bakker : 88)

PR *Hi-re-tzat goli kherau-tzen d-ina-t*

G *Hi-re-tzat kantu-a egi-ten d-ina-t*

ty-GEN-DEST píseň-DET dělat-IMPF 3SG-3SG(F).BEN-1SG

„Pro tebe zpívám“

PR *errome-eta-ko gazin mindro-a*

G *ijito-eta-ko haur ederr-a*

² Neautentický text; některá slova (např. *lolo*, *londo*, *mindro*, *muj*) básník přejal z romštiny.

Rom-PL-GEN dítě krásný-DET

„líbezné dítě Romů“

PR *ene mui-ra-ko mandro londo-a*

G *ene aho-ra-ko ogi gatzut-a*

můj ústa-ALL-GEN chléb slaný-DET

„slaný chléb pro má ústa“

PR *mol lolo-**en-a** ene khertsima-n.*

G *ardo beltz-en-a ene tabernua-n.*

víno červený-SUP-DET můj hospoda-LOC

„červené víno v mé krčmě“

(*gili* „píseň“ ~ *goli* „hlas“, *kerav* „dělat 1SG“, *Rom*, *muj* „ústa, tvář“, *gadži* „Neromka“, *mindro* „krásný“ < rum., *manró* „chléb“, *londo* „slaný“, *mol* „víno“, *lolo* „červený“)

Řecko

- a) *dortika* [Triandaphyllidis 1923]
- b) *finikas* [Sechidou 2000]

(6) ŘECKÁ PARAROM., DORTIKA (Bakker & van der Voort 1991: 23)

PR *Ta dui ta rakle ine venk-ides.*

G *Ta duo pedia ine mortides.*

„Ti dva chlapci jsou čerti.“

(*duj* „dva“, *rakle* „nerom. chlapci PL“, *beng* „čert“)

- (7) ŘECKÁ PARAROM., FINIKAS (Sechidou 2000, Matras 2002: 245)
 PR *O dai-s mu ta aveljaz-i sare ta love. I dai mu dhe dzaliz-i puthena.*
 „Můj otec nosí všechny peníze. Má matka nikam nechodí.“
 (*dad* „otec“, *avel* „přicházet 3SG“, *sare* „všechny“, *love* „peníze“, *daj* „matka“, *džal* „jít 3SG“)

2. Vymezení pararomštiny a hypotézy vzniku

A. Mluví

- PR jsou jazykem skupin, které se označují jako Romové (Calé/Kaale, Romaničelové apod.) a které nejsou bilingvní v romštině; mluvčí tuto varietu větš. označují jako „romština“, srov. i *Romani mixed dialects* (Boretzky & Igla 1994, Boretzky 1998)

B. Užití

- PR není rodným jazykem, kompetence v ní je nabývána v adolescenci
- PR funguje jako a) TAJNÝ kód a/nebo b) EMBLEMATICKÝ kód etnolingvistické komunity
- autonomní varieta (Bakker) vs. diskurzivní strategie (Matras)
- problém datových zdrojů: seznamy slov, vzorkové věty, uměle vytvářené texty (Borrow, Leland apod.)

„Romani-derived special vocabulary [...], which may be inserted into discourse in the respective majority language“ (Matras 2002: 242–243)

C. Struktura

- lexikon: G + R, ale minimálně z dalších zdrojů (vs. argoty, např. *germanía*, *rodi*, *rotwelsch/jenisch*, *šatrovački*, *hantýrka*)
- gramatika: G, R někt. funkční slova, jen pozůstatky R morfologie
- fonologie: G

D. Hypotézy vzniku/geneze (Bakker & van der Voort 1991)

- PIDŽINIZACE (např. Hancock): R–G bilingvismus, gramatická redukce R (*attrition*, projev zániku jazyka), gramatická expanze přejímáním z G
- REGRAMATIKALIZACE (např. Kenrick 1979, Thomason & Kaufman 1988): R–G bilingvismus, intenzivní gramatické přejímání G > R, až později ztráta kompetence v R; ale: proč ne lexikální přejímání G > R?
- RELEXIFIKACE (např. Smith 1987, Bickerton 1988): R–G bilingvismus, intenzivní lexikální přejímání R > G, až později ztráta kompetence v R
- INTERTWINING (Hancock 1984, Bakker 1988, Bakker & van der Voort 1991): R–G bilingvismus, R funguje jako tajný kód, vědomé míšení R lexika s G gramatikou dospělými (vyvolává dojem, že jde

o G, a přitom je kód nesrozumitelný), příp. etnické míšení a nová identita, ztráta kompetence v R

5. JAZYKOVÁ SMĚNA [*language shift*] (např. Boretzky & Igla 1994): R–G bilingvismus, ztráta kompetence v R u mladších generací, přejímání („zachování“) R lexika od starších generací, příp. od příbuzných skupin; srov. romské etnolekty

Literatura

- Bakker, Peter. 1991. Basque Romani – a preliminary grammatical sketch of a mixed language. In: Bakker & Cortiade (eds.), 56–90.
- Bakker, Peter. 1995. Notes on the genesis of Caló and other Iberian Para-Romani varieties. In: Matras, Yaron (ed.) *Romani in contact: The history and sociology of a language*. Amsterdam: John Benjamins. 125–150.
- Bakker, Peter. 1998. Para-Romani languages versus secret languages: differences in origin, structure and use. In: Matras (ed.), 69–96.
- Bakker, Peter & Marcel Cortiade (eds.) 1991. *In the margin of Romani: Gypsy languages in contact*. Amsterdam: Institute for General Linguistics.
- Bakker, Peter & Hein van der Voort 1991. Para-Romani languages: an overview and some speculations on their genesis. In: Bakker & Cortiade (eds.), 16–44.
- Boretzky, Norbert. 1998. Der Romani-Wortschatz in den Romani-Misch-Dialekten (Pararomani). In: Matras (ed.), 97–132.
- Boretzky, Norbert & Birgit Igla. 1994. Romani mixed dialects. In: Bakker, Peter & Maarten Mous (eds.) *Mixed languages: 15 case studies in language intertwining*. Amsterdam: IFOTT. 35–68.
- Cortiade, Marcel. 1991. Romani versus Para-Romani. In: Bakker & Cortiade (eds.), 1–15.
- Hancock, Ian. 1970. Is Anglo-Romanes a creole? *Journal of the Gypsy Lore Society* 44, 1–2, 41–44.
- Hancock, Ian. 1984. The social and linguistic development of Angloromani. Acton, Thomas & Donald Kenrick (eds.) *Romani Rokkeripen To-Divvus: The English Romani dialect and its contemporary social, educational and linguistic standing*. London: Romanestan Publications. 89–134.
- Kenrick, Donald. 1979. Romani English. *International Journal of the Sociology of Language* 19.
- Ladefoged, Jakob. 1998. The Romani element in non-standard Scandinavian varieties. In: Matras (ed.), 133–161.
- Leigh, Kate. 1998. Romani elements in present-day Caló. In: Matras (ed.), 243–282.
- Matras, Yaron. 1998a. Para-Romani revisited. In: Matras (ed.), 1–27.
- Matras, Yaron. 1998b. The Romani element in German secret languages. In: Matras (ed.), 193–230.
- Matras, Yaron (ed.) 1998. *The Romani element in non-standard speech*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Matras, Yaron. 2002. *Romani: a linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. [10.2 Para-Romani, s. 242–249]
- Sechidou, Irene. 2000. A Greek variety of a Mixed Romani Dialect. *5th ICRL*, Sofia, 14–17 September 2000.